

www.armorproject.eu

РЪКОВОДСТВО ЗА ОБУЧИТЕЛИ

Обучение за обучители

„Превенция на младежката радикализация“

Февруари 2021 г.

Съдържанието на настоящото ръководство е отговорност единствено на авторите и по никакъв начин не може да се приеме, че отразява възгледите на Европейската комисия.

Този проект е финансиран от Фонд „Вътрешна сигурност“ — Полиция, на Европейския съюз, съгласно Споразумение за безвъзмездна помощ № 823683.

Съдържание

Съдържание	1
Резюме	4
1. Въведение	6
2. Организация на тематичните обучения	7
2.1. Компетенции	7
2.2. Съдържание и структура	7
2.3. Упражнения	8
2.4. Провеждане на обученията онлайн	9
3. Радикализация	10
3.1. Общо описание на радикализацията	10
3.2. Фактори на привличане и отблъскване и личностни фактори	11
3.3. Уязвимост към радикализация	12
4. Коучинг и родителство	13
4.1. Какво е това?	13
4.2. Връзка с радикализацията	13
4.3. Обучение „Коучинг и родителство“	14
4.4. Упражнения	14
5. Критично мислене	15
5.1. Какво е това?	15
5.2. Връзка с радикализацията	15
5.3. Обучение „Критично мислене“	15

5.4. Упражнения	16
6. Управление на гнева	17
6.1. Какво е това?	17
6.2. Връзка с радикализацията	17
6.3. Обучение „Управление на гнева“	14
6.4. Упражнения	18
7. Наративи и културно осъзнаване	19
7.1. Какво е това?	19
7.2. Връзка с радикализацията	19
7.3. Обучение „Наративи и културно осъзнаване“	20
7.4. Упражнения	20
8. Дебат и симулация	22
8.1. Какво е това?	22
8.2. Връзка с радикализацията	22
8.3. Обучение „Дебат и симулация“	22
8.4. Упражнения	23
9. Разрешаване на конфликти	24
9.1. Какво е това?	24
9.2. Връзка с радикализацията	24
9.3. Обучение „Разрешаване на конфликти“	24
9.4. Упражнения	25
10. Пропорционален отговор на държавата	26
10.1. Какво е това?	26

10.2. Връзка с радикализацията	26
10.3. Обучение „Пропорционален отговор“	26
10.4. Упражнения	27
11. Оценка	28
12. Електронно обучение и материали	29
13. Източници	30
Приложение №1. Структура на курс „Обучение за обучители“	33
Приложение №2. Примерен график за Ден 1	35
Приложение №3. Примерен график за Ден 2	38
Приложение №4. Примерен график за Ден 3	41
Приложение №5. Методология за оценка на въздействието, разработена по проект ARMOUR	44

Резюме

Проект ARMOUR¹ има за цел да подкрепи практикуващите на първа линия специалисти, родителите и институциите, спомагайки за предотвратяване на радикализацията сред подрастващи и млади хора. За целта, са разработени седем тематични обучения, всяко от които се фокусира върху тема, считана за възможен причинен фактор за процеса на радикализация.

Първата група обучения са свързани с необходимостта от изграждане на индивидуални умения – *коучинг и родителство, критично мислене и управление на гнева*. Втората група се съсредоточава върху уменията за общуване и взаимодействие с околните - разглеждат се теми като *наративи, разрешаване на конфликти* и водене на *дебати*. Последната разгледана тема е свързана с *пропорционалния отговор на държавата*. Всяко от тези обучения е тествано с практикуващи на първа линия специалисти в рамките на експериментални лаборатории, проведени в шест държави-членки на Европейския съюз (Гърция, Италия, Нидерландия, Малта, Испания и Румъния).

Въз основа на натрупаните в хода на проекта опит и констатации, е разработен тридневен курс „Обучение за обучители“, в който са представени и седемте тематични обучения. От една страна, този курс е предназначен за практикуващите на първа линия професионалисти, които се интересуват от възможността да провеждат обучения на обучители; от друга страна, на професионалистите се дава възможност не само да се запознаят със седемте тематични обучения, но им се предоставя и инструментариум за това как самостоятелно да ги провеждат впоследствие. Курсът „Обучение за обучители“ може да служи и за общо запознаване с проблемите на радикализацията, причинните фактори за процеса на радикализация и примерни практически упражнения, чрез които да се повлияят тези фактори.

Ключовите концепции и предлаганите от всяко от седемте тематични обучения практически упражнения са описани подробно в настоящото ръководство, в т.ч. използвана методология, времетраене, цел, необходими за изпълнението им ресурси и очаквани крайни резултати. Някои от тези упражнения целят постигане на по-добро разбиране на темите и понятията, други – идентифициране или картографиране на проблемите, а трети оказват помощ за разрешаването на тези проблеми.

Комбинацията от теми и тяхното въздействие върху целевите групи доказва необходимостта обученията да се провеждат свързано и периодично, за да се постигнат желаните резултати и ниво на ефективност. Примерите за упражнения, илюстрирани в настоящото ръководство, дават добра представа за начина, по който те спомагат за постигането на целите на всяко тематично обучение.

Материалите за обученията са публикувани на няколко езика в платформите www.firstlinepractitioners.com и www.traininghermes.eu.

¹ 'Радикален модел за укрепване на младежкото съзнание' (ARMOUR), <https://armourproject.eu/>

В допълнение към курса „Обучение за обучители“ и съпътстващите го тематични обучения, в платформата www.traininghermes.eu се предлага и електронно обучение, даващо информация относно концепцията за радикализация, действия, които могат да се предприемат от практикуващите на първа линия в различни ситуации, добри практики и методи за оценяване на превантивни мерки.

1. Въведение

Тридневният курс „Обучение за обучители“² е предназначен за професионалисти на първа линия, работещи с подрастващи и млади хора – учители, училищни съветници, социални работници, полицейски служители, служители по сигурността и др., които биха искали да допринесат за процесите на превенция на радикализацията.

Поляризацията на обществото улеснява процеса на радикализация – крайнолява, крайнодясна, сепаратистка, по повод отделна независима кауза или религиозна. Някои млади хора са по-уязвими от други – въпреки че няма точна схема на процеса на радикализация, има редица фактори, които се считат възможни обяснения за нея (Ranstorp, 2018 г.). Тези фактори са както рискови, така и защитни, и много от тях въздействат в началната фаза на процеса на радикализация. Поради това, върху тях най-ефективно би могло да се повлияе на именно този ранен етап от процеса на радикализация и практикуващите на първа линия специалисти играят много важна роля за това (Zannoni, Van der Varst, Bervoets, Wensveets, Van Bolhuis & Van der Torre, 2008 г.).

Проект ARMOUR разглежда седем групи от умения и компетенции, които биха могли да провокират появата и да затвърдят защитните фактори и изграждането на устойчивост към радикализация. Разработени са еднодневни обучения, посветени на всяка от тези групи умения и компетенции, чрез провеждането на които се цели да се подкрепят практикуващите на първа линия при осъществяването на ефективни интервенции, насочени към подрастващи на възраст между 10 и 18 години. Една от целите на проект ARMOUR е тези обучения да се провеждат многократно във времето от професионалисти за професионалисти, а придобитите умения и компетенции да бъдат постоянно интегрирани и адаптирани от практикуващите на първа линия при работата им с подрастващи. Курсът „Обучение за обучители“ предлага всички необходими за това инструменти.

От една страна, курсът предоставя основна информация за радикализацията. От друга, обяснява методологията за организация на тематичните обучения, пояснява всяка тема и връзката ѝ с процеса на радикализация и представя примерни упражнения към всяко обучение.

Настоящото ръководство следва същата структура, както и самия курс „Обучение за обучители“, като последователно: представя организацията на тематичните обучения (Глава 2), дава обща информация за радикализацията (Глава 3), разглежда всяка от подбраните ключови теми (Глави 4-10) и се фокусира върху оценката на предприетите от професионалистите мерки (Глава 11).

² Изпълнението на програмата може да бъде съкратено или удължено по усмотрение на учителя.

2. Организация на тематичните обучения

2.1. Компетенции

Всяко от разработените тематични обучения има за цел да предостави на практикуващите на първа линия специалисти нужните познания и инструменти, чрез които да подпомагат подрастващите при развиване на по-голяма устойчивост към радикализация. Ключовите компетенции, които трябва да бъдат развити у подрастващите, включват социални и емоционални компетенции, автономност, умения за медиация, водене на преговори и разрешаване на проблеми.

Ключови компетенции	Описание
Социални компетенции	отзивчивост, гъвкавост (интелектуална гъвкавост; гъвкавост по отношение на идеи, концепции и представи), грижа за другите, добри комуникационни умения, чувство за хумор
Емоционални компетенции, автономност	позитивно чувство за независимост, зараждащо се чувство на ефикасност, високо самочувствие, контрол над импулсивността, планиране и поставяне на цели, вяра в бъдещето
Медиация и водене на преговори	групово разрешаване на проблеми и постигане на консенсус, възпиране и размисъл преди предприемане на действие в отговор на провокация
Разрешаване на проблеми	абстрактно мислене, отразяващо мислене, критично мислене, способност за намиране на алтернативни решения в трудни ситуации

2.2. Съдържание и структура

Всяко обучение е организирано около една от седемте групи умения и компетенции:

- 1) коучинг и родителство;
- 2) критично мислене;
- 3) управление на гнева;
- 4) наративи и културно осъзнаване;
- 5) дебат и симулация;

- 6) разрешаване на конфликти; и
- 7) пропорционален отговор на държавата.³

След кратко въведение, всяко обучение предлага обща информация за концепцията за радикализация, обяснява връзката между радикализацията и съответната тема и предоставя детайлно разяснение за спецификите на темата. В рамките на всяко обучение, примерни упражнения показват как могат да се прилагат на практика конкретните умения и техники.

Всяко от обученията завършва с оценяване и обратна връзка: така се цели подобряване на обучението и значението му за работата на практикуващите на първа линия специалисти. Разработването на системи за мониторинг и оценка има основно значение за стимулиране на задълбочено мислене и придобиването на познания за цялостното изграждане, подход и стратегия на дадена програма и дали тя е подходяща за определен контекст (Ris & Ernstofer, 2017 г.).

Придружаващите настоящото ръководство PowerPoint презентации предоставят инструкции, съвети и обща информация по всеки от разглежданите въпроси.

2.3. Упражнения

Обученията предлагат техники, чрез които да се покаже и помогне на подрастващите да реагират на дисфункционални ситуации (ситуации, които могат да доведат до радикализация). Предоставят на специалистите решения, чрез които да насърчават подрастващите, с които работят, да контролират поведението си, вземайки решения, задоволяващи нуждите им по неразрушителен начин, и разрешавайки конфликти в съответствие с моралните принципи. Предложените упражнения са подходящи инструменти за постигане на такива конструктивни решения, докато практическите стратегии и умения, преподавани в рамките на обученията, са насочени, както към рисковите, така и към защитните фактори на радикализация.

Упражненията имат за цел различни резултати. Някои от тези упражнения целят постигане на по-добро разбиране на темите и понятията, други – идентифициране или картографиране на проблемите, а трети оказват помощ за разрешаването на тези проблеми. Препоръчва се упражненията да се използват комбинирано, за да бъдат по-ефикасни.

³ Подробна информация за обученията е представена в Приложение №1 към настоящото ръководство.

2.4. Провеждане на обучението онлайн

Обученията могат да се провеждат онлайн, с леки адаптации. Във всяка от предоставените към настоящото ръководство PowerPoint презентации са изведени предложения как упражненията да се приспособят за провеждане в онлайн среда, например, чрез разделяне на обучаемите на по-малки групи, предварително изпращане до участниците на информация относно обучението и общата концепция за радикализация, и др. По този начин, съдържанието на онлайн сесиите може да се фокусира изцяло върху темата на конкретното обучение и съпътстващите го упражнения.

Необходимо е учителите да адаптират обучението към спецификите на използваните от тях дигитални платформи, за да постигнат възможно най-добрите резултати. Възможно е обаче, ако участник избере да гледа презентацията на смартфон или таблет, някои от слайдовете да са трудно четими поради обема предложено съдържание.

3. Радикализация

Курсът „Обучение за обучители“ запознава участниците с концепцията за радикализация. Нивото на сложност и продължителността на този модул зависят пряко от познанията и предходния опит на участниците. Обучителят следва да подбере информацията, която да сподели с участниците, спрямо очакванията за нивото и/или нуждите на аудиторията.

Допълнителна информация относно радикализацията е представена в PowerPoint презентации #1 и #3 чрез бързи електронни връзки към различни информационни източници онлайн. Друг ресурс, който може да послужи за по-добро разбиране на радикализацията е електронното обучение, предлагано от проект ARMOUR (Глава 13).⁴

3.1. Общо описание на радикализацията

Концепцията за радикализация е спорна и съществуват множество определения. Повечето се обединяват около дефинирането на радикализацията като процес, при който хората стигат до убеждението, че насилието е приемлив начин за разпространение на дадена идеология. Едно от тези описания (ЕК, 2020 г.) определя радикализацията като:

„постепен и сложен процес, при който човек или група хора възприема радикална идеология или вярване, което приема, използва или оправдава насилието [], за постигане на определена политическа или идеологическа цел.“

Специалистите описват различни фази, етапи или стъпки в рамките на процеса на радикализация (пример е предоставен на *Фигура 1*), но следва да се има предвид, че при някои хора този процес отнема години, а при други – месеци или дори само седмици.

Процесът протича по сходен начин при различните идеологии: стъпките към възприемане на крайнолява, крайнодясна, религиозна или екстремистка идеология, са сравними. При отделните хора причините да изберат да тръгнат по пътя на радикализацията се различават, но обобщено биха могли да се разглеждат като комплекс от взаимодействащи си социологически, икономически, политически и психологически фактори.

⁴ Допълнителна информация и литература по темата за радикализацията могат да бъдат намерени и в Глава 2 от Проектен резултат 4.1 „Добри практики“ (ARMOUR, 2021 г.), достъпен на адрес <https://armourproject.eu>

3.2. Фактори на привличане и отблъскване и личностни фактори

Причинните фактори в контекста на радикализацията, споменати в различните теории, могат да бъдат разделени на фактори на привличане и отблъскване и личностни фактори. Факторите на отблъскване са тези фактори, които отдалечават хората от преобладаващата част от обществото към нещо по-различно, което ще удовлетвори техните нужди и желания – такива фактори са, например, гняв, преживяна несправедливост или недоволство, произтичащо например от дискриминация на работното място или разпространяващи се стереотипни хумористични картинки, видео материали или текст (Van den Bos, 2019 г.). Факторите на привличане са тези, които доближават хората към определена група или идеология, като, например, братската връзка между членовете в екстремистка група или усещането за превъзходство, което предлага определена идеология. Личностните фактори са индивидуални характеристики, които правят някои хора по-уязвими от други при сходни или идентични обстоятелства, като черти на характера или важни събития от живота на даден човек (Vergani, Iqbal, Ilbahar & Barton, 2018 г.).

СТЪЛБА НА МОГАДАМ

Фигура 1. Стълба на Могадам (2005 г.)

Тези три групи фактори не могат да се разглеждат като независими, тъй като почти винаги са взаимосвързани. Контекстуалните отблъскващи фактори, като социалните лишения, например, могат да се отразят върху личностните черти, като ниско самочувствие, което от своя страна може да подобри привлекателността на привличащите фактори (например, принадлежност към силна група) (Vergani, Iqbal, Ilbahar & Barton, 2018 г.).

3.3. Уязвимост към радикализация

Въпреки че няма единен път към радикализацията, изследователите и практикуващите специалисти разпознават определени рискови и защитни фактори при подрастващите, които могат да бъдат разделени в горепосочените фактори на привличане и отблъскване и личностни фактори. Рисковите фактори увеличават шанса за радикализация, но не е задължително да водят до радикализиране на лицето. По същия начин, защитните фактори намаляват вероятността от радикализация, но не винаги успяват да я предотвратят.

На личностно ниво, юношеството само по себе си може да се разглежда като рисков фактор. Това е период, през който подрастващите са податливи на всякакви влияния (Lopez & Pasic, 2018 г.), докато се опитват да намерят своите място и смисъл в един сложен и често поляризиран свят. Действащ като притеглящ фактор, този стремеж за принадлежност и значимост може да бъде задоволен от екстремистка група. Значими житейски събития, например, смърт в семейството или развод, могат да се окажат стимул за радикализация и да засилят уязвимостта към процеса. Също така, психични проблеми, както и цялостната нужда от вълнуващи и силни усещания, понякога също могат да увеличат риска и уязвимостта. Впоследствие, някои лични умения биха могли да действат като защитни фактори, например, уменията за управление на гнева, разрешаване на конфликти и/или критичното мислене; респективно, липсата на такива може да се разглежда като риск.

4. Коучинг и родителство

Темата „Коучинг и родителство“ е предмет на обучение, посветено на двете техники, предвид техното значение за изграждането на идентичността на индивида, респективно – за превенцията на радикализацията.

4.1. Какво е това?

Тъй като съществуват множество взаимосвързани термини, които често се използват като алтернативни един на друг (например, коучинг, родителство, менторство, преподаване, съветване, консултиране), е полезно да имаме обща представа за съдържанието и смисъла, които влагаме в използваните понятия.

Коучингът може да се разбира като форма на професионално партньорство, при която на даден човек се оказва подкрепа в неговото личностно развитие. Родителството е начинът, по който децата като цяло възприемат, в процеса на развитието си като личности, съвкупността от поведения и използвани от родителите им през целия им живот техники (Baumrind, 1991 г.). Традиционно, менторството се определя като връзка между по-възрастен, по-опитен наставник и по-млад, по-неопитен наставляван с цел подпомагане и развитие на кариерата на последния (Kram, 1985 г.).

Най-важните елементи на коучинга, родителството и менторството в този контекст, са подкрепата по време на личностното развитие и дългосрочността в отношенията.

4.2. Връзка с радикализацията

Проблемните и конфликтни идентичности са сред най-цитираните фактори на привличане и отблъскване, пораждащи радикализация (Stout, 2002 г.), ведно с усещането за идентичност, описвано още като „търсене на значимост“ (A. W. Kruglanski, 2014 г.), „търсенето на идентичност, допринасяща за чувството на принадлежност, себестойност и цел“ (Dalgaard-Nielsen, 2008 г.), личностното удовлетворение (Silverman, 2017 г.), липсата на самочувствие (Borum & Fein, 2017 г.) (Chassman, 2016 г.) (Christmann, 2012 г.) (Dawson, 2017 г.) (Lindekilde, 2016 г.) (Senzai, 2015 г.), разочарованието и обидата (Larry E. Beutler, 2007 г.), когнитивно-социалните фактори като склонност към поемане на риск и ограничени социални контакти (Taylor & Horgan, 2006 г.), виктимизацията (Taylor & Horgan, 2006 г.), и изместването на агресията (Moghaddam, 2005 г.). В тази връзка е необходимо да се разгледат стратегиите, улесняващи диференциацията на личността и нейното положително подкрепление, като защитни фактори и добра буферна зона срещу радикализацията.

Коучингът и родителството са основни инструменти, които играят важна роля в процеса по изграждане, формиране и укрепване на идентичността при подрастващите. Целенасоченото им използване за стимулиране на личностното израстване и развитие на децата е психологическа интервенция, при която моделът за подражание (наставник, ментор или родител)

придобива умения за подпомагане и улесняване процеса на диференциация на идентичността, за положително подкрепление и личностно израстване на наставлявания (ученик, дете). Тази форма на интервенция създава условия за подобряване на релационната рамка и за създаване на положителна промяна в поведението, като същевременно предлага безопасна среда за упражняване на умения и техники.

4.3. Обучение „Коучинг и родителство“

Коучингът и родителството са два сравнително нови вида психо-образователни интервенции, които имат за цел да осигурят на наставляваните (и родителите) правилните емоционални и психологически разбирания и инструменти, чрез които да подпомагат себе си (децата си) за обработване на емоциите, диференциация на личността, положително подкрепление, преодоляване на стресови ситуации, предоставяне на социална подкрепа и др. Обучението има за цел да насочи вниманието към и да изпробва стратегии за коучинг и родителско възпитание, които биха позволили на наставляваните и родителите да разберат по-добре емоционалните стимули, поведението, решенията и реакциите на уязвимия, като същевременно спомогнат за предотвратяване на активното му включване в процеса на радикализация/поляризация.

4.4. Упражнения

Упражненията, включени в обучението „Коучинг и родителство“, целят да изградят разбиране за и интернализация на механизмите и стратегиите за контрол на емоциите при младежите и да подпомогнат участниците при управлението им. Предоставят и добри стратегии за анализ на възможните фактори, които биха могли да повлияят върху благополучието, изграждането на социални връзки и интеграцията. Препоръчват се като ефективни инструменти при превенция срещу радикализация и поляризация сред подрастващи.

Ръководството за обучители към обучението „Коучинг и родителство“ предлага общо десет подробно описани упражнения и допълнителна литература. Курсът „Обучение за обучители“ разглежда две от тези упражнения:

- 1) упражнение за разчупване на леда “Моят вдъхновяващ коуч”, което изгражда разбиране за понятията коучинг и родителство; и
- 2) упражнение „Създайте свой собствен модел за подражание“, което насърчава наставниците да обмислят положителните влияния, които са изпитали в собствения си живот, и да ги трансформират в насоки как самите те биха могли да бъдат положителен модел за подражание за своите деца и ученици.

Инструкции за провеждане на двете упражнения са предоставени в Раздел „Бележки“ към PowerPoint презентация #1 към това ръководство, както и в ръководството за обучители към обучението „Коучинг и родителство“.

5. Критично мислене

Обучението „Критично мислене“ е посветено на развиване на уменията за критично мислене. Липсата на такива умения би могла да бъде допринасящ за радикализация фактор, тъй като може да доведе до сляпо приемане на пропаганда и стереотипно мислене.

5.1. Какво е това?

Процесът на мислене или разсъждение предполага изграждане на обективни връзки между настоящите убеждения с доказателства, насърчавайки формирането на нови убеждения и мнения. За сравнение, критичното мислене е умишлено мета-когнитивно (мислене за мисленето) и когнитивно (мислене) действие, при което човек разсъждава върху качеството на процеса на разсъждение едновременно с достигането до конкретен резултат или извод. Мислещият има две еднакво важни цели: да намери решение и да подобри начина, по който разсъждава (Moore, 2007 г.).

5.2. Връзка с радикализацията

Защо критичното мислене е важно, когато става въпрос за обществената поляризация, причинена от възприемането и разпространението на екстремистки идеологии? То дава възможност на младите хора да мислят самостоятелно, да възприемат света въз основа на личен опит и собствени наблюдения и по този начин да вземат добре информирани критични решения. Така придобиват увереност и развиват способност да се учат от грешките си, докато градят успешен и продуктивен живот.

Докато усвояват умения за критично мислене, подрастващите се учат как да търсят „истината“ отвъд собствените си предубеждения, да устояват пред предизвикателствата, да оценяват справедливо собственото си мислене и да изоставят погрешните разсъждения в името на нови и по-добре обосновани начини на мислене.

5.3. Обучение „Критично мислене“

Тематичното обучение има за цел да развива познания и умения за критично мислене чрез когнитивно-поведенческия модел и модела на обучение чрез правене.

- Участниците осъзнават присъщата несъвършена природа на човешкото мислене, когато е оставено без контрол, като по този начин се намалява силата на човешките егоцентрични и социоцентрични тенденции.
- Подобряват се способностите за разсъждение на участниците и тяхното осъзнаване за ситуациите, в които стават жертва на погрешни разсъждения, човешка ирационалност, предразсъдъци, предубеждения, изкривено тълкуване, безкритично приети социални правила и табути и пряк или косвен личен интерес.

- Избягва се опростеното мислене по сложни проблеми и се изгражда стремеж към зачитане правата и нуждите на околните.

Обучението осигурява на участващите специалисти, работещи на първа линия, основополагащ набор от умения и модели на поведение, които могат лесно да се прилагат и адаптират в работата с подрастващи. Участниците се насърчават да преподават и възпроизвеждат тези техники сред общностите, с които работят.

5.4. Упражнения

Обучението „Критично мислене“ е посветено на техниките за критично мислене, представени под формата на иновативни игри и упражнения, които да се прилагат в работата с подрастващи и млади хора в уязвима среда. Предлага общо осем упражнения, описани в подробности в Ръководството за обучители към обучението.

За курса „Обучение за обучители“ са подбрани две упражнения за критично мислене. Първото, озаглавено „Опитай с едно изречение“, цели участниците да се научат да разбират въздействието на различните гледни точки по една и съща тема. Второто („Упражнение на 6-те въпроса“), е насочено към разбиране ролята и значението на въпросите за критичното мислене. В зависимост от времето за работа, може да се изпълнят само едното или и двете упражнения.

6. Управление на гнева

Третото тематично обучение, представено в курса „Обучение за обучители“, е посветено на управлението на гнева. Необузданият или хроничен гняв може да причини множество проблеми в живота на човек, включително и да го тласне към радикализация (Stout, 2002 г.).

6.1. Какво е това?

Основният фокус на обучението са гневът и начините, по които да го контролираме. Гневът се счита за естествен и най-вече автоматичен отговор на враждебни действия. Въпреки това, когато се изразява необуздано и без контрол, може да въздейства отрицателно върху взаимоотношенията, здравето, работоспособността и професионалния живот. Често изразявано мнение е, че гневът е „лоша“ или отрицателна емоция, докато други твърдят, че той се превръща в проблем, само когато се стаява и става хроничен.

Въпреки че гневът сам по себе си е основна емоция, той много често заема мястото и се проявява вместо друга емоция, например, при страх, несигурност или срам. За много хора е по-удовлетворяващо да се чувстват ядосани, отколкото да признаят болезнените чувства, свързани с уязвимостта. Подрастващите често се чувстват изключително несигурни или изгубени и могат да прикриват това, като показват гняв вместо уязвимост.

6.2. Връзка с радикализацията

Много радикализирани лица съобщават, че са изключително ядосани, и гневът се разглежда като един от най-важните фактори, които подтикват към радикализация (Stout, 2002 г.). Емоцията на гнева отблъсква хората от по-голямата част от обществото и ги насочва към екстремистките идеи и групи. Гневът може да се дължи на ситуация, която възприемат като несправедлива към групата на принадлежност, например, системна дискриминация; да е насочен към родителите, които отсъстват от живота им или са насилници; а понякога е насочен към „целия свят“, в който изглежда няма място за тях; или пък към „жените“, защото всъщност никога не са имали връзка.

6.3. Обучение „Управление на гнева“

За разлика от самия гняв, умението за неговия контрол не е умение с което хората се раждат или което наследяват. Способността за правилно управление на гнева е умение, което трябва да се усвои, и не се проявява инстинктивно. Свързано е с това как и къде се поставя праг на комплексното взаимодействие на гнева с други емоции.

Обучението „Управление на гнева“ включва поредица от упражнения, които, ако се прилагат комбинирано, могат да помогнат на специалистите, работещи на първа линия, да използват стратегии и техники за управление на гнева в работата си с подрастващи и млади хора, уязвими към радикализация, в случаи, при които искат да им помогнат или да ги отклонят от разрушително или склонно към прояви на насилие поведение.

Описаните техники са вдъхновени от труда и усилията на терапевти, преподаващи и популяризиращи умения за управление на гнева. Оказването на помощ на подрастващи и млади хора да разсейват или контролират гнева си спомага за цялостната превенция на радикализацията и поляризацията им.

6.4. Упражнения

Обучението „Управление на гнева“ предлага тринадесет упражнения, които са насочени както към рисковите фактори за насилствено и антисоциално поведение, така и към защитните фактори. Описани са в подробности в Ръководството за обучители към обучението.

В курса „Обучение за обучители“ са подбрани две упражнения за управление на гнева. Първото от тях се нарича „Колело на емоциите“ и дава възможност – под формата на игра – за осъзнаване на емоциите и тяхното изразяване. Упражнението може да се използва и за разграничаване на гнева от хроничната болка и неадаптивното поведение.

Второто упражнение – „Съставете план!“, е предназначено да спомогне за ограничаване и съдържане на гнева, чрез познания как може да бъде контролиран благодарение на предварително изготвена стратегия. По този начин се интернализират конструктивни начини за управление на надигащия се гняв преди навлизане в „разгорещената“ фаза на гнева.

В зависимост от времето за работа, може да се изпълнят само едното или и двете упражнения.

7. Наративи и културно осъзнаване

Обучение „Наративи и културно осъзнаване“ разглежда две взаимосвързани концепции: наративи и идентичност. Това са понятия с ключово значение както за периода на юношеството, така и в екстремистката идеология.

7.1. Какво е това?

Наративите са кратки или по-дълги истории, с които човек израства и/или чува в средата, в която живее и общува. Тези истории често съдържат скрити инструкции за поведение в определени ситуации и варират от главни културни наративи до лични житейски истории; подхранвани са от поговорки, изображения, обратна връзка, изрични и косвени правила. Те са и начин за отделни хора или цели групи да придадат смисъл на събития и действия от живота си.

Идентичността, усещането на човек за самия него, може да бъде описана като изграждането му в уникална и хармонична личност, въпреки всички промени, които настъпват от взаимоотношенията му с другите. Идентичността има вътрешен израз – собствено чувство и усещане за „Аз“, оформено от всички наративи, които човек чува по време на израстването си; всеки има повече от една идентичност – партньор, родител, българин, християнин и т.н. Идентичностите, които другите проектират върху индивида, формират външните му идентичности – как другите го виждат се формира от техните истории за самия индивид и в контекста на принадлежността му към определени групи.

Всички тези истории подхранват идентичността. С прости думи, идентичността се формира посредством наративи – както онези, които човек разказва на другите, така и наративите, които разказва на себе си, за да обясни и мотивира собствените си избори, реакции, минало, настояще и бъдеще. Личният наратив на един човек се изгражда и променя през целия му живот; пише се чрез социалните контакти и социалната практика.

Освен индивидуални идентичности, съществуват и колективни идентичности. Формират се от главните за дадена субкултура, група или нация наративи. Концепцията за главен наратив (Bamberg, 2004 г.; Thorne & McLean, 2003 г.) е в съответствие с понятието „доминиращ дискурс“. Когато хората започват да създават личните си наративи на идентичност, които затвърждават когнитивния и социален контекст, в който се развиват, те ги обвързват с главните наративи за идентичност. Културните модели, ценности и идеология на главния наратив често са вплетени в индивидуалните наративи (Polletta & Jasper, 2001 г.).

7.2. Връзка с радикализацията

Основната задача на юношеството в цялостното развитие на човек е именно развитието на собствената идентичност (Erikson, 1968 г.). Този процес на развитие е дългосрочно взаимодействие между предразположеността и факторите на околната среда.

Наративите са важна част от тази среда. В неутрален смисъл, наративите формират насоките как човек да се държи и действа в групата, в която расте. В този смисъл, някои разкази са поучителни, други овластяват и т.н. Има и такива, които изключват, дехуманизират или предизвикват ненавист – наричат се токсични наративи, имат отрицателно въздействие върху все още оформящата се и развиваща се идентичност и могат да се превърнат във фактор на привличане или отблъскване към радикализация.

Проблемните и конфликтни идентичности са сред най-често посочваните привличащи фактори за радикализация; „търсенето на идентичност, допринасяща за чувството за принадлежност, стойност и цел“ се описва като причинен фактор за радикализация (Dalgaard-Nielsen, 2008 г.). Други примери за конфликтно и дисфункционално усещане за идентичност са „индивидуалното чувство за безсилие и обида“ и „самовиктимизацията“ (McCauley & Moskalenko, 2011 г.).

7.3. Обучение „Наративи и културно осъзнаване“

Обучението има за цел да подкрепи практикуващите на първа линия при работата с подрастващи – как да се справят с токсичните наративи и да развият позитивно своята идентичност. Предоставя цялостна рамка, сценарий и детайлен инструментариум, под формата на упражнения и симулации, които да помогнат на участниците да разберат ролята на наративите при формиране на идентичността и да ги приучат как да разпознават дисфункционални или токсични наративи и как да използват наративите при психо-образователни интервенции в професионалното си ежедневие.

Наративната терапия има три основни функции:

- установяване на противоречиви и дисфункционални за индивида и другите наративи, които човек би могъл да задържа в себе си, например, свързани със сексуалната ориентация, половите стереотипи, културните стереотипи, и др.;
- деконструиране на негативните властови отношения (кой има право да оформи историите за събитията, кой им придава смисъл, как индивидите интернализират проектираните от общността истории, и т.н.);
- овластяване на индивида чрез деконструкция на дисфункционалния и наситен с проблеми наратив, екстернализацията на „проблема“ и интернализацията на позитивното представителство, ориентирано към алтернативен наратив.

7.4. Упражнения

Обучение „Наративи и културно осъзнаване“ съдържа осем упражнения, които, ако се прилагат комбинирани, могат да помогнат на специалистите, работещи на първа линия, да използват стратегии и техники от наративната терапия в работата си с подрастващи и млади хора в случаи, при които искат да им помогнат да се отклонят от негативния образ за другите и за самите тях. Описани са в подробности в Ръководството за обучители към обучението.

Ръководството предлага също и решения за насърчаване на положителни и овластяващи начини за себеизразяване и себеутвърждаване у младите хора.

В курса „Обучение за обучители“ са подбрани две упражнения за наративи с много силен ефект. Първото – „Открийте проблема“ – включва презентация „Опасността от една единствена история“ на Чимаманда Адичи (Chimamanda Adichie) и цели по-доброто разбиране на силата на наративите. Утвърждава факта, че реалността е субективна, многопластова и променлива, и че наративите, които пазим за определени групи, са твърде ограничени.

Второто упражнение има за цел участниците да отговорят на въпроса „Кой съм аз?“, като им позволи да преживеят своя собствен наратив и влиянията, които са го оформили.

В зависимост от времето за работа, може да се изпълнят само едното или и двете упражнения.

8. Дебат и симулация

Обучение „Дебат и симулация“ се фокусира върху способността за ангажиране в конструктивен диалог с хора, които имат различни ценности и вярвания.

8.1. Какво е това?

Според тълковния речник на Кеймбридж, да водим дебат означава „да обсъждаме тема по формален начин“. Дебатът може да приеме различни форми: той може да бъде състезание, в което един отбор се стреми да победи опонента си; може да е начин, по който човек се опитва да разбере чуждо мнение; или комбинация между двете. Целта на обучението „Дебат и симулация“ е участниците да усвоят уменията, необходими за разбиране на чужда гледна точка и различна от тяхната перспектива.

8.2. Връзка с радикализацията

Бързият темп на развитие на комуникациите и сигурността през последните години породиха необходимост да се обърне внимание на поляризацията сред младите хора. Вграждайки конфликти на ценности и интереси с висока степен на сложност, провокативните и разделящи обществото теми не позволяват лесни отговори. Произлизащи от различията и предизвикващи дискусии сред личности и общностите, те създават или подсилват социалната поляризация (Kerr & Hudleston, 2015 г.). Процесът на радикализация предполага изграждане и утвърждаване на негъвкаво възприятие на обществото, което се стреми да премахне всякакви различия. Способността да се пристъпи конструктивно към дебат създава устойчивост към поляризация и радикализация и укрепва демократичния процес (Съвет на Европа, 2015 г.).

8.3. Обучение „Дебат и симулация“

Обучението по симулация и дебат служи за натрупване на познания и развиване на умения посредством когнитивно-поведенческия модел на обучение и модела на учене чрез правене. То е и форма на психо-образователна интервенция, при която модераторът на дебата изпълнява ролята на коуч, готов да предложи възпроизведими стратегии за позитивно себеизразяване и целево-ориентирана комуникация, като същевременно насърчава толерантността и оценяването на насрещните мнения с отворено съзнание.

Въпреки че дебатът и симулационните игри са широко използвани в академичните среди, включително като инструменти за обучение, обучението „Дебат и симулация“ се различава от стандартното обучение за водене на дебати по това, че не цели да предостави на участниците необходимите знания и умения за участие в дебат, а по-скоро да им осигури разбиране за целта,

структурата и контекста, в който дебатът може да бъде използван, както и методологичните ограничения и елементите, подлежащи на свободна интерпретация. Обучителят изпълнява ролята единствено на модератор, възползвайки се от познанията си за управление на гнева и разрешаване на конфликтите, за да възпира неконструктивни противоречиви дискусии.

Спорните въпроси се характеризират с висока степен на сложност, динамична природа и обикновено са свързани с актуални събития. Не е нужно обучителят да разполага с всички отговори и дори се счита за полезно той/тя да проучва темата и да търси отговори на въпросите заедно с обучавашите се. Въпреки че обучителят е „само“ модератор, той/тя трябва все пак да е запознат с актуалните събития по съответната тема и да може да обясни причинно-следствената връзка между събития и концепции.

8.4. Упражнения

Основната разлика между дебати и диалог е, че истинският диалог се основава на сътрудничество. Участниците работят в посока постигане на взаимно разбиране за силните страни и ценностите в гледната точка на другия. Упражненията са насочени към обучение на участниците да изслушват и да разбират, а не да реагират; да признават и приемат различните гледни точки, като същевременно остават приятелски настроени, учтиви и етични към другата страна; да задават правилни и подходящи въпроси за това, което се декларира като „истина“. Обучението „Дебат и симулация“ предлага шестнадесет упражнения, описани в подробности в Ръководството за обучители към обучението.

В рамките на курса „Обучение за обучители“ е включено само едно упражнение от обучението „Дебат и симулация“, наречено „Вярно“ или „Грешно“, което се използва за практикуване на нестандартно мислене, изказване на мнение и изслушване.

9. Разрешаване на конфликти

9.1. Какво е това?

Конфликтът е естествена част от човешките взаимоотношения, но не е задължително да се разглежда като техен отрицателен аспект. Когато към един конфликт се подходи конструктивно, той може да се отрази положително върху отношенията, независимо от техния характер. Начинът, по който се разрешава, определя дали той ще повлияе градивно или разрушително (Deutsch & Coleman, 2000 г.).

Под разрешаването на конфликти се разбира „стила на поведение, използван за намиране на решение при сблъсък, противоречие или различия между хора, които си взаимодействат при различни ситуации“ (Wilson, 1994 г.). Обучението за решаване на конфликти чрез конструктивни методи е от съществено значение за периода на юношеството, защото допринася за здравословното емоционално развитие на подрастващите.

9.2. Връзка с радикализацията

Както беше посочено и по-рано, гневът се разглежда като един от най-важните фактори, които подтикваат към радикализация (Stout, 2002 г.), ведно с липсата на самоуважение (Borum, 2017 г.) и индивидуалното чувство на неудовлетвореност и обида. Счита се, че разрешаването на конфликти е умение, което, ако се прилага правилно в ежедневието, консолидира не само набора от защитни фактори, но и усещането за устойчивост към радикализация и насилствен екстремизъм.

По-вероятно е подрастващите да успяват да устояват на измамни послания и да правят информирани и безопасни избори, когато: разрешават конфликтите конструктивно; взаимодействат с околните по позитивен начин; отворени са към различията между хората; уверени са в представата си за това кои са, какво мислят и в какво вярват; осъзнават защо правят определени избори и са в състояние да задават въпроси за подобряване на това разбиране.

9.3. Обучение „Разрешаване на конфликти“

Обучението е посветено на техники за разрешаване на конфликти, които могат да се използват от практикуващите на първа линия за укрепване устойчивостта на подрастващи и млади хора, подтикваани към поляризация и радикализация в резултат на обтегнати взаимоотношения със семейството и връстниците им.

Разрешаването на конфликти е форма на психо-образователна интервенция, при която преподавателят, наставникът или всяко лице на влияние и легитимна за целевата група власт, би могло да съветва, насърчава и подпомага участниците при интернализиране на уменията,

необходими за положителното разрешаване на ситуации на напрежение и конфликти. Примери за такива умения са асертивност (отстояване на себе си по уверен и категоричен начин, без проявява на агресия към отсрещната страна), когнитивна емпатия, умения за слушане и емоционална осъзнатост.

9.4. Упражнения

В курса „Обучение за обучители“ са подбрани две упражнения за разрешаване на конфликти.

Първото упражнение служи за разчупване на леда и за придобиване на предварителна представа за убежденията и познанията на участниците относно конфликтите и тяхното разрешаване. Също така, упражнението разкрива и как самите участници се справят с конфликтни ситуации.

Второто упражнение се нарича „Всичко е позволено“ и предлага подходящ начин участниците да се ангажират в мини конфликт с друг член на групата по незастрашаващ начин. Участниците се научават как да правят разлика между дебат и истински диалог.

Обучението „Разрешаване на конфликти“ предлага общо дванадесет упражнения, които могат да бъдат адаптирани спрямо аудиторията. Описани са в подробности в Ръководството за обучители към обучението.

10. Пропорционален отговор на държавата

10.1. Какво е това?

Чрез провеждането на обучение „Пропорционален отговор“, участниците в него изследват какво е най-доброто определение за понятието пропорционален отговор на държавата. Една от дефинициите за пропорционалност в този контекст е да се постигне баланс между последващите вреди и ползи и да се изберат само онези средства, които носят по-малко вреди, отколкото ползи.

10.2. Връзка с радикализацията

Въпреки необходимостта от незабавна реакция на държавата при сблъсък с явлението радикализация, произволно предприети или прекалено насилствени действия биха могли по-скоро да задълбочат допълнително проявлението на процеса, особено що се отнася до радикализация сред подрастващи и млади хора. Няколко проучвания (Borum, 2011 г.; Campelo и колектив, 2018 г.; Slooman & Tille, 2006 г.) показват, че възприятието за несправедливост представлява един от най-силните фактори, задвижващи радикализацията.

Разработването и прилагането на пропорционален отговор на заплахи за сигурността на национално ниво може да се окаже ключово умение в инструментариума на политици и практикуващи специалисти, работещи по въпроси в областта на тероризма, насилствения екстремизъм и радикализацията.

10.3. Обучение „Пропорционален отговор“

Въпреки че това обучение може да бъде адаптирано за (по-големи) подрастващи, за да ги информира за дилемите на правоприлагащите органи и други държавни действащи лица и институции, то е преди всичко много подходящо за представители на институциите, които влияят на начина, по който държавата реагира на насилствени инциденти, причинени от радикализирани и екстремистки субекти.

Обучението включва поредица от упражнения под формата на ролеви игри, които са разработени въз основата на съдебни дела, разглеждани от Европейския съд по правата на човека. Участниците се разделят в екипи и след това аргументират позиция „за“ или „против“ твърдението, че описаната ситуация е пропорционална реакция на държавата. По този начин развиват собствените си виждания и разбирания за пропорционалността на реакцията.

В допълнение, чрез упражненията, обучението развива и уменията на участниците за разрешаване на проблеми, критично мислене и говорене пред публика. Посредством критичен анализ на дадена ситуация, изграждане на аргументи и прилагане на съответните доказателства в подкрепа на една или друга позиция, участниците развиват както уменията си за критично четене и мислене, така и способността си да работят в екип.

10.4. Упражнения

Обучението „Пропорционален отговор“ предлага общо дванадесет сценария, вдъхновени от реални случаи, в които държавата е предприела действия за борба с радикализацията. За всеки от тези сценарии, участниците в обучението обсъждат дали тези действия са пропорционални или не и аргументират позициите си.

Упражненията са описани в подробности в Ръководството за обучители към обучението.

11. Оценка

Съществува все по-голяма нужда от основани на доказателства програми за предотвратяване и борба с радикализацията и насилствения екстремизъм. Усилията за оценката на такива програми обаче се сблъскват с няколко предизвикателства.

Първо, оценката трябва да се справи с концептуалните предизвикателства, тъй като липсата на общоприета теоретична рамка и общи определения води до липса на ясни показатели за измерване на въздействието на програмите за превенция. Второ, по време на оценката възникват практически проблеми, например, трудни за събиране надеждни и релевантни данни, невъзможност да се оценят много от резултатите, голямо разнообразие от ситуационни специфики на програмите и др. Така, превантивните интервенции се извършват в сложни и динамични условия и са съставени от множество компоненти, което затруднява разработването на методология за оценка, която да може да установи пряка причинно-следствена връзка между определена дейност и измерените чрез оценката резултати.

Поради тази причина е от съществено значение да се изработи подходяща методология за оценяване, която да може да постигне както възможно най-задълбочени резултати за подобряване на дадена програма, така и цялостни познания какво е ефективно в тази област. С приноса на професионалисти, работещи на първа линия, и представителите на академичните среди, проект ARMOUR е разработил методология, която може да бъде полезна за подобряване на представените тематични обучения и обучението за учители. Обобщение на методологията е представено в Приложение №5 към настоящото ръководство.

12. Електронно обучение и материали

В подкрепа на курса „Обучение за обучители“ и съпътстващите го седем тематични обучения, платформата www.traininghermes.eu предлага електронно обучение, състоящо се от шест модула. Съдържанието на това електронно обучение се фокусира върху: концепцията за радикализация и възможните причини за появата ѝ, възможните действия на практикуващите на първа линия и последващата им оценка, добри практики в областта на превенция на радикализацията и представяне на всички разработени по проект ARMOUR материали.

Материалите от курса „Обучение за обучители“ могат да бъдат намерени също и на платформата www.firstlinepractitioners.com, която представя информация за релевантни за областта проекти и инструменти и е достъпна за всички специалисти, които работят с подрастващи и търсят вдъхновение и подкрепа.

13. Източници

- Bamberg, M. (2004). Considering Counter Narratives. Narrating, resisting, making sense. *Studies in narrative*. Vol. 4. Philadelphia, PA: John Benjamins, 351–371.
- Baumrind, D. (1991). Effective parenting during the early adolescent transition. In P. A. Cowan & M. Heatherington (Eds.), *Family Transitions. Advances in Family Research* (pp. 111-163). Hillsdale, NJ: Earlbaum.
- Borum, R. (2017). The etiology of Radicalization. In: G. LaFree & J. Freilich (Eds.), *The Handbook of the Criminology of Terrorism*. (pp. 17-32). Chicester, England: Wiley & Sons.
- Campelo, N., Oppetit, A., Neau, F., Cohen, D., & Bronsard, G. (2018). Who are the European youths willing to engage in radicalisation? A multidisciplinary review of their psychological and social profiles. *European Psychiatry*, 52, 1-14.
- Chassman, A. (2016). Islamic State, identity, and the global jihadist movement: How is Islamic State successful at recruiting “ordinary” people? *Journal for Deradicalization*, 9, 205- 259.
- Council of Europe. (2015). Teaching controversial issues - *Training Pack for Teachers*. Council of Europe.
- Dalgaard-Nielsen, A. (2008). *Studying violent radicalization in Europe II: The potential contribution of socio-psychological and psychological approaches*. Copenhagen: Danish Institute for International Studies.
- Dawson, L. (2017). Sketch of a Social Ecology Model for Explaining Homegrown Terrorist Radicalisation. The Hague: International Centre for Counter-Terrorism.
- Deutsch, M. and Coleman, P. (eds.). *The handbook of conflict resolution: Theory and practice*. San Francisco: Jossey-Bass, 2000.
- Erikson, E. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York, NY: Norton.
- European Commission (2020). *Prevention of Radicalisation*. Retrieved 27 May 2020 from https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/crisis-and-terrorism/radicalisation_en
- Kerr, D., & Huddleston, E. (2015). *Teaching controversial issues: Training pack for teachers*. Strasbourg, France: Council of Europe.
- Kram, K. E. (1985). *Mentoring at work: Developmental relationships in organizational life*. Glenview, IL: Scott Foresman.

- Kruglanski, A. W., Gelfand, M. J., Belanger, J. J., Sheveland, A., Hetiarachichi, M., & Gunaratna, R. (2014). The psychology of radicalization and deradicalization: How significance quest impacts violent extremism. *Advances in Political Psychology*, 1, 69–93.
- Lopez, M. A., & Pasic, L. (2018). *Youth work against violent radicalisation - theory, concepts and primary prevention in practice*. Council of Europe.
- McCauley, C. R., & Moskaleiko, S. (2011). *Friction: How radicalization happens to them and us*. New York, NY: Oxford University Press.
- Moghaddam, F. (2005). The Staircase to Terrorism. A Psychological Exploration. *American Psychologist*, 60:2, 161–169 DOI: 10.1037/0003-066X.60.2.161
- Polletta, F., and Jasper, J. (2001). Collective Identity and Social Movements. *Annual Review of Sociology*, Vol. 27, pp. 283-305.
- Ranstorp, M. (2018). *The Root Causes of Violent Extremism*. Retrieved 9 April 2019 from https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-papers/docs/issue_paper_root-causes_jan2016_en.pdf
- Ris, L. and Ernstofer, A. 2017. *Borrowing a Wheel: Applying Existing Design, Monitoring and Evaluation Strategies to Emerging Programming Approaches to Prevent and Counter Violent Extremism*. Peacebuilding Evaluation Consortium.
- Silverman, T. (2017). U.K. foreign fighters to Syria and Iraq: The need for a real community engagement approach. *Studies in Conflict & Terrorism*, 40(12), 1091-1107.
- Slooman, M. and Tillie, J. (2006). *Processes of Radicalization: Why Some Amsterdam Muslims Become Radicals*. Report Prepared for the Institute for Migration and Ethnic Studies.
- Stout, C. (2002). *The Psychology of Terrorism: Volume III, Theoretical Understandings and Perspectives*. Westport, CT: Praeger Publishers/Greenwood Publishing Group.
- Thorne, A., & McLean, K. C. (2003). Telling traumatic events in adolescence: A study of master narrative positioning. In R. Fivush & C. Haden (Eds.), *Connecting culture and memory: The development of an autobiographical self* (pp. 169-185). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Vergani, M., Iqbal, M., Ilbahar, E. & Barton, G. (2018). The Three Ps of Radicalization: Push, Pull and Personal. A Systematic Scoping Review of the Scientific Evidence about Radicalization Into Violent Extremism. *Studies in Conflict & Terrorism*, DOI: 10.1080/1057610X.2018.1505686
- Wilson, C. &. (1994). Police and public interactions: The impact of conflict resolution tactics. *Journal of Applied Psychology*, 159-175.

- ⇒ Zannoni, M., van der Varst, L. P., Bervoets, E. J. A., Wensveen, M., van Bolhuis, V. J., & van der Torre, E. J. (2008). *De rol van de eerstelijnsworkers bij het tegengaan van polarisatie en radicalisering. Van 'ogen en oren' naar 'het hart' van de aanpak* (The role of first line workers in countering polarization and radicalization. From 'eyes and ears' to the heart of the approach'). The Hague: COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement.

Приложение №1. Структура на курс „Обучение за обучители“

Ден 1	Ден 2	Ден 3
<p>Въведение</p> <ul style="list-style-type: none"> Участници Представяне на обучението за обучители Обяснение на методологията Значение на оценката 	<p>Обобщение на Ден 1</p>	<p>Обобщение на Ден 2</p>
<p>Структура на обученията</p>	<ul style="list-style-type: none"> Връзка между радикализация и гняв (Обучение „Управление на гнева“) Понятие за „гняв“ Примерно упражнение за управление на гнева 	<ul style="list-style-type: none"> Връзка между радикализация и разрешаване на конфликти (Обучение „Разрешаване на конфликти“) Понятие за „разрешаване на конфликти“ Примерно упражнение за разрешаване на конфликти
<p>Обща концепция за радикализация</p>	<ul style="list-style-type: none"> Връзка между радикализация и наративи и идентичност (Обучение „Наративи и културно осъзнаване“) Понятия за „наративи“ и „идентичност“ Примерно упражнение от наративната терапия 	<ul style="list-style-type: none"> Връзка между радикализация и пропорционален отговор на държавата (Обучение „Пропорционален отговор“) Понятие за „пропорционален отговор“ Примерно упражнение за пропорционален отговор на държавата
<ul style="list-style-type: none"> Връзка между радикализация и коучинг и родителството (Обучение „Коучинг и родителство“) Понятие за „коучинг“ Примерно упражнение за коучинг и родителство 	<ul style="list-style-type: none"> Връзка между радикализация и умения за водене на дебати (Обучение „Дебат и симулация“) Понятие за „дебат“ Примерно упражнение за дебат и симулация 	<p>Бързи връзки към релевантни по темата онлайн източници</p>
<ul style="list-style-type: none"> Връзка между радикализация и критично мислене (Обучение „Критично мислене“) Понятие за „критично мислене“ Примерно упражнение за критично мислене 	<p>Обратна връзка от Ден 1 и заключение</p>	<p>Обратна връзка от Ден 2 и заключение</p>
<p>Обратна връзка от Ден 1 и заключение</p>	<p>Обратна връзка от Ден 2 и заключение</p>	<p>Обратна връзка от Ден 3 и заключение</p>

Важно: Представените по-горе модули са градивните елементи на тридневния курс „Обучение за обучители“. Някои модули са задължителни (например, въвеждащия модул и модула за обратна връзка), други могат да бъдат пропуснати. При първоначалното изпълнение на курс „Обучение за обучители“, е необходимо всички теми да бъдат споменати и обяснени, макар и накратко, дори учителят да счита, че упражненията към някоя тема няма да са полезни на аудиторията, с която работи. Така ще премине през всички модули и ще има по-добро разбиране за цялостната учебна рамка. При последващи провеждания, учителят може да прецени кои теми/модули да включи въз основа на натрупвания опит.

По преценка и избор на учителя:

- изпълнението на учебната програма може да бъде съкратено и/или разпределено в продължение на повече дни;
- в зависимост от продължителността на избраните упражнения и модули, темите могат да бъдат разпределени по различен начин между дните на обучение;
- в зависимост от аудиторията, учителят може да подбере и други упражнения, които да бъдат включени, или да замени предложените за включване с други от съответната тема;
- предвидените в материалите примери по дадена тема могат да бъдат допълнително разширени.

По отношение на обратната връзка, следва да се очаква, че участниците в електронното обучение ще са по-малко склонни да споделят своите впечатления. Необходимо е да им се обърне допълнително внимание на този аспект, за да се подчертае значението на обратната връзка и оценката.

Приложение №2. Примерен график за Ден 1

	№	Тема	Време	
Въведение	1	Откриване (кафе/чай)	15 мин.	
	2	Представяне на участниците	10 мин.	
	3	Представяне на съдържанието на програмата	2 мин.	
	4	Радикализация (в т.ч. два видеоклипа и едно упражнение)	15 min	
	5	Представяне на седемте обучения	2 мин.	
	6	Представяне на ключовите компетенции, заложи в обученията	2 мин.	
	7	Представяне на организацията на обученията	1 мин.	
	Приблизително общо време за модул „Въведение“			45-50 мин.
Радикализация	8	Определение за радикализация	4 мин.	
	9	Активизъм-екстремизъм-тероризъм (в т.ч. кратко упражнение)	4 мин.	
	10	Идеологии	1 мин.	
	11	Типове радикализирани хора	1 мин.	
	12	Фази по Могадам	3 мин.	
	13	Фази по Федес и колектив	1 мин.	
	14	Възможни признаци (в т.ч. видеоклип)	6 мин.	
	15	Причинни фактори	1 мин.	
	16	Модел на провокиращите фактори	3 мин.	
	17	Фактори на привличане и отблъскване	2 мин.	
	18	Нива на причинните фактори	1 мин.	
	Приблизително общо време за модул „Радикализация“			25-30 мин.
			Почивка (опционално)	15 мин.

Коучинг и родителство	19	Описание на добър родител/коуч/ментор	10-15 мин.
	20	Развитие на детето	2 мин.
	21	Връзка с провокаторите на радикализация	1 мин.
	22	Цели на родител/коуч	1 мин.
	23	Съдържание на обучение „Коучинг и родителство“	2 мин.
	24	Упражнение „Създайте свой собствен модел за подражание“	60 мин.
	25	Препратка към ръководството за обучители по темата	1 мин.
	Приблизително общо време за модул „Коучинг и родителство“		80-85 мин.
		Обяд. Обмен на опит и контакти	60 мин.
Критично мислене	26	Какво е критично мислене (в т.ч. видеоклип и кратко упражнение)	10 мин.
	27	Съдържание на обучение „Критично мислене“	2 мин.
	28	Упражнение „Опитай с едно изречение“	30 мин.
	29	Препратка към ръководството за обучители по темата	1 мин.
		Почивка (опционална)	15 мин.
	30	Упражнение на 6-те въпроса	45 мин.
	31	Препратка към ръководството за обучители по темата	1 мин.
	Приблизително общо време за модул „Критично мислене“ (без почивката)		90 мин.
Обратна връзка	32	Обратна връзка от Ден 1	10 мин.
	33	Въпрос за следващата сесия	1 мин.
	34	Заклучителен видеоклип на Джон Клейз за екстремизма	3 мин.
	35	Благодарим ви!	0 мин.

	Приблизително общо време за модул „Обратна връзка“	15-20 мин.
Ден 1	Очаквана обща продължителност на Ден 1 към курс „Обучение за обучители“	345-365 мин.

Примерният график е изграден въз основа на приблизителна оценка на времето, необходимо за представяне на съдържанието на всеки слайд от приложената към това ръководство PowerPoint презентации #1. В зависимост от броя на участниците и тяхното ниво на познания и подготовка, времето за работа може да варира.

В зависимост от времето за работа, програмата може да бъде съкратена чрез изключване на едно или повече упражнения.

Изпълнението на програмата позволява съдържанието да бъде разпределено в продължение на повече от един ден.

Приложение №3. Примерен график за Ден 2

	№	Тема	Време
Въведение	1	Откриване (кафе/чай)	15 мин.
	2	Кратък преглед на наученото през Ден 1	10-15 мин.
	3	Проверка на отговорите на поставения в края на Ден 1 въпрос	1 мин.
	4	Модел на провокиращите фактори	1 мин.
	5	Представяне на съдържание на програмата за Ден 2	2 мин.
	6	Упражнение за разчупване на леда	15-20 мин.
	Приблизително общо време за модул „Въведение“		45-55 мин.
Управление на гнева	7	Видеоклип, свързващ гнева с радикализацията	4 мин.
	8	Гневът като фактор, подхранващ радикализацията	2 мин.
	9	Гневът като вторична емоция	1 мин.
	10	Характеристики на гнева	1 мин.
	11	Съдържание на обучение „Управление на гнева“	2 мин.
	12	Упражнение „Колело на емоциите“	20-30 мин.
	13	Препратка към ръководството за обучители по темата	1 мин.
	14	Упражнение „Съставете план!“	20-25 мин.
	15	Препратка към ръководството за обучители по темата	1 мин.
	Приблизително общо време за модул „Управление на гнева“		50-65 мин.
		Почивка (опционално)	15 мин.
	Наративи и културно осъзнаване	16	Модел на провокиращите фактори във връзка с наративите

	17	Идентичност	2 мин.
	18	Какво е наратив?	1 мин.
	19	Наративи, идентичност и култура	1 мин.
	20	Упражнение „Открийте проблема“ (презентация „Опасността от една единствена история“ на Чимаманда Адичи (Chimamanda Adichie))	30 мин.
	21	Препратка към ръководството за обучители по темата	1 мин.
	22	Положителен ефект на наративите	1 мин.
	23	Негативен ефект на наративите	1 мин.
	24	Токсични наративи	2 мин.
	25	Поучителни и евентуално изключващи наративи	1 мин.
	26	Съдържание на обучение „Наративи и културно осъзнаване“	2 мин.
		Обяд. Обмен на опит и контакти	60 мин.
	27	Упражнение за разчупване на леда “Моята житейска история”	45-60 мин.
	28	Препратка към ръководството за обучители по темата	1 мин.
		Приблизително общо време за модул „Наративи и културно осъзнаване“ (без почивката)	90-110 мин.
Дебат и симулация	29	Изграждане на устойчивост чрез познания за водене на конструктивни дебати	2 мин.
	30	Съдържание на обучение „Дебат и симулация“	2 мин.
	31	Представяне на концепциите зад проект „Dare to be grey“	2 мин.
	32	Упражнение „Вярно“ или „Грешно“	15-45 мин.
	33	Препратка към ръководството за обучители по темата	1 мин.
			Приблизително общо време за модул „Дебат и симулация“

Обратна връзка	34	Обратна връзка от Ден 2	10 мин.
	35	Въпрос за следващата сесия	1 мин.
	36	Благодарим ви!	0 мин.
	Приблизително общо време за модул „Обратна връзка“		10-15 мин.
Ден 2	Очаквана обща продължителност на Ден 2 към курс „Обучение за обучители“		300-370 мин.

Примерният график е изграден въз основа на приблизителна оценка на времето, необходимо за представяне на съдържанието на всеки слайд от приложената към това ръководство PowerPoint презентации #2. В зависимост от броя на участниците и тяхното ниво на познания и подготовка, времето за работа може да варира.

В зависимост от времето за работа, програмата може да бъде съкратена чрез изключване на едно или повече упражнения.

Изпълнението на програмата позволява съдържанието да бъде разпределено в продължение на повече от един ден.

Приложение №4. Примерен график за Ден 3

	№	Тема	Време
Въведение	1	Откриване (кафе/чай)	15 мин.
	2	Кратък преглед на Ден 2	10-15 мин.
	3	Проверка на отговорите на поставения в края на Ден 2 въпрос	2 мин.
	4	Представяне на съдържание на програмата за Ден 3	2 мин.
	5	Модел на провокиращите фактори	1 мин.
	6	Упражнение за разчупване на леда	15-20 мин.
	Приблизително общо време за модул „Въведение“		45-55 мин.
Разрешаване на конфликти	7	Конфликти и радикализация	4 мин.
	8	Умения за справяне с конфликти	2 мин.
	9	Съдържание на обучение „Разрешаване на конфликти“	2 мин.
	10	Упражнение „Всичко е позволено“, етап 1	10 мин.
	11	Упражнение „Всичко е позволено“, етап 2	10 мин.
	12	Упражнение „Всичко е позволено“, етап 3	10-15 мин.
	13	Препратка към ръководството за обучители по темата	1 мин.
	Приблизително общо време за модул „Разрешаване на конфликти“		40-45 мин.
		Почивка (опционално)	15 мин.
Пропорционален отговор	14	Модел на провокиращите фактори по отношение на държавния отговор	1 мин.
	15	Отблъскващи фактори за радикализация	2 мин.
	16	Ефекти на държавния отговор	1 мин.

Пропорционален отговор	17	Съдържание на обучение „Пропорционален отговор“	1 мин.
	18	Упражнение за значението на пропорционалния държавен отговор	10 мин.
	19	Препратка към ръководството за обучители по темата	1 мин.
	20	Упражнение за оценка на пропорционалността на държавния отговор в Сценарий №1	35-40 мин.
	21	Препратка към ръководството за обучители по темата	1 мин.
	Приблизително общо време за модул „Пропорционален отговор“ (до момента)		45-60 мин.
		Обяд. Обмяна на опит и комуникация	60 мин.
	22	Упражнение за оценка на пропорционалността на държавния отговор в Сценарий №2	30-45 мин.
	Приблизително общо време за модул „Пропорционален отговор“ (само за Сценарий №2)		30-45 мин.
Добри практики	23	Представяне на добри практики	10 мин.
	Приблизително общо време за модул „Добри практики“		10 мин.
Обратна връзка	24	Обратна връзка от Ден 3	15 мин.
	25	Обща обратна връзка	5 мин.
	26	Благодарим ви!	0 мин.
	Приблизително общо време за модул „Обратна връзка“		20 мин.
Ден 3	Очаквана обща продължителност на Ден 3 към курс „Обучение за обучители“		245-280 мин.

Примерният график е изграден въз основа на приблизителна оценка на времето, необходимо за представяне на съдържанието на всеки слайд от приложената към това ръководство PowerPoint презентации #3. В зависимост от броя на участниците и тяхното ниво на познания и подготовка, времето за работа може да варира.

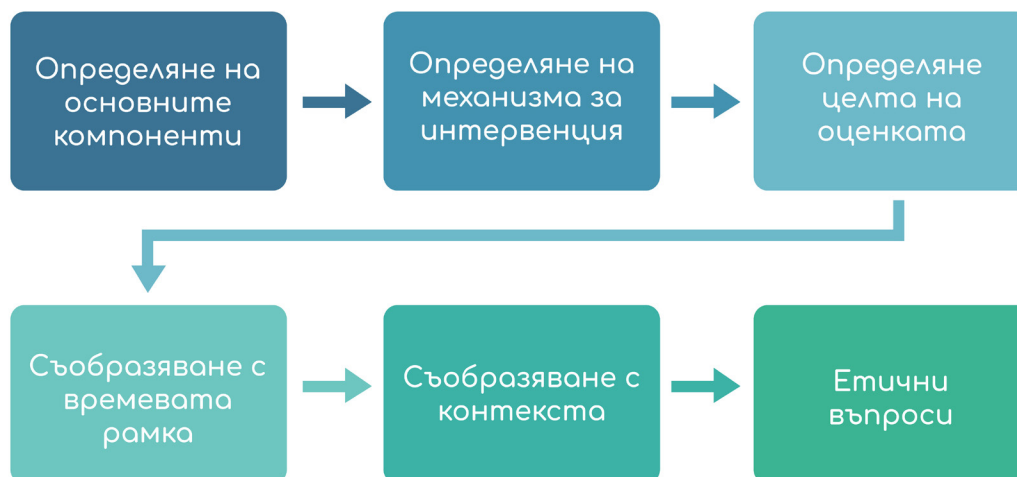
В зависимост от времето за работа, програмата може да бъде съкратена чрез изключване на едно или повече упражнения.

Изпълнението на програмата позволява съдържанието да бъде разпределено в продължение на повече от един ден.

Приложение №5. Методология за оценка на въздействието, разработена по проект ARMOUR

За изготвяне на методология за оценка на въздействието по проект ARMOUR, са следвани стъпките, представени на Фигура 2.

Фигура 2.

Определяне основните компоненти на интервенцията

Първата стъпка е да се идентифицират специфичните компоненти на интервенцията чрез инструментите и упражненията, предложени по проект ARMOUR. За тази цел, може да се използва Фигура 3, като се отговори на включените за всеки компонент въпроси.

Ресурси	• Какви са наличните за оценяване ресурси (време, финансови ресурси и т.н.)?
Целева група	• За кого е предназначена интервенцията? Младежи, специалисти, практикуващи на първа линия, лица в риск от радикализация и др.
Дейности	• Какви дейности ще бъдат извършени като част от интервенцията?
Цели	• Какво се цели да се постигне чрез интервенцията? • Как дейностите ще допринесат за постигане на поставените цели?
Резултати	• До какви резултати ще доведе изпълнението на дейностите? • Могат ли тези резултати да бъдат измерени?
Ефекти	• Какви са планираните краткосрочни и дългосрочни ефекти от интервенцията?
Задоволени нужди	• Към задоволяването на кои нужди е насочена интервенцията?

Фигура 3.

Основните компоненти са общи за повечето от седемте тематични обучения, тъй като инструментите и дейностите могат да се прилагат към подрастващи и млади хора за постигане на целите и съсредоточаване върху развитието на индивидуалното представителство и овластяване на общностите (Фигура 4).

Ресурси	<ul style="list-style-type: none"> Ресурсите зависят от практикуващите и организациите, използващи инструментите в конкретен случай и специфичните за него условия и обстоятелства. Сформирането на оценката във всеки конкретен случай ще зависи от наличните за нея ресурси.
Целева група	<ul style="list-style-type: none"> Деца и подрастващи и по-конкретно тези от тях, които са в риск от радикализация, вкл. техните семейства, социални кръгове, общностите като цяло.
Дейности	<ul style="list-style-type: none"> Упражненията, включени в предлаганите от ARMOUR тематични специализирани обучения могат да се прилагат в учебни заведения или при активности и мероприятия, организирани за деца и подрастващи.
Цели	<ul style="list-style-type: none"> Укрепване на устойчивостта на децата и подрастващите чрез изграждане на социални компетенции, емоционални компетенции и автономност, придобиване на умения за разрешаване на проблеми, водене на преговори и медиация. Дейностите ще развият тези умения чрез когнитивно-поведенческия обучителен модел и модела за обучение чрез правене.
Резултати	<ul style="list-style-type: none"> Дискусии сред равни, разсъждения и осмисляне на представените упражнения, изпълнение на упражнения и дейности, ангажиране на децата и подрастващите с обсъжданите теми и развиваните в упражненията умения.
Ефекти	<ul style="list-style-type: none"> Укрепване на устойчивостта сред децата и подрастващите. Подобряване на умения за критично мислене, управление на гнева, разрешаване на конфликти и др. Повишаване на толерантността сред общностите.
Задоволени нужди	<ul style="list-style-type: none"> Фокусиране на вниманието върху обществената поляризация и радикализацията сред децата и подрастващите. Укрепване на индивидуалното представителство и независимостта и овластяване на общностите.

Фигура 4.

Определяне механизма на интервенция

Механизмът за интервенция, заложен в инструментите и упражненията, предложени по проект ARMOUR, се основава на когнитивно-поведенческият модел и модела за обучение чрез правене. Образователните техники включват инструкцията и демонстрацията, ролеви игри и репетиции по предварително дефинирани сценарии, обратна връзка и социално укрепване, както и разширена практика и дискусии за това как да се използват уменията при често срещани ситуации.

Допълнителна информация относно реализирането на курс „Обучение на обучители“ по проект ARMOUR и свързаните с това дейности и материали, може да намерите на уебсайта на проекта и на платформите www.traininghermes.eu и www.firstlinepractitioners.com.

www.armourproject.eu

Правна информация: Настоящата разработка отразява изводите и констатациите, резултат от изпълнението на Работен пакет 4 „Интегриране на добри практики и обучение“ по проект ARMOUR. Изразените мнения и гледни точки са отговорност единствено на авторите и не отразяват непременно възгледите на Европейската комисия.

Този проект е финансиран от Фонд „Вътрешна сигурност“ — Полиция, на Европейския съюз, съгласно Споразумение за безвъзмездна помощ № 823683.